

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. – Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – NAGY KÁLMÁN, kö-ségi iskolai igazgató, egyleti pézartárnok czimén – a **Kiadó hivatalba** (Foleki út 1. sz. a.) küldendők

Közgyűlésünk.

Csak néhány nap választ el azon naptól, midőn ismét együtt láthatjuk kartársainkat közgyűlésünkön. A mi gyűlésünk egyszerű, működésünk szűk térre szorítkozik. Nem építhetünk templomokat, iskolákat, nem szervezhetünk egyházakat, lelkészi, tanítói állomásokat; nem tanácskozhatunk jószágok kezeléséről s vásárlásáról; nem hozhatunk határozatokat, melyek következményei ezerek ajakán szólaltatják meg a hála és elismerés érzelmeit. Tőlünk nem függ senkinek hivatala, nem oszthatunk kegyajándékokat, kintintéseket. Még a tudomány új vívmányaival sem irányozhatjuk magunk felé a közérdeklődést.

E gondolatok, melyeket a városunkban közelebről lefolyt tekintélyes gyűlések minden szemlélőben önkéntelenül felébresztenek, épen alkalmasok arra, hogy a mi gyűlésünket önismeretre ébresztsék s arra buzdítsák, hogy igyekezzék minden erejét oda fordítani, hogy a saját munkakörében egyetértés és szorgalom által kifejleszthető belső értéket, mint a nemzeti művelődésnek egyik szerény tényezője, magának biztosíthassa. Arról biztosok lehetünk, hogy az önismeret még mindig hagy fenn önértékünknek anynyi jogot, hogy ne szállítsuk lejjebb munkánk jelentőségét annál, a menyinit valóban megérdemel.

Hiszen, mi is építünk szentegyházakat a ránk bizott gyermekek szíveiben; mi is eszközlünk tőke befektetéseket azon alapismeretek által, melyeket a serdülő nemzedék lelkében lerakunk; mi is osztunk szét szellemi kincset, habár oly formán is, mint a bányatorokban álló munkás, ki arra van hivatva, hogy tovább adja az érczet, melyet a föld mélyében kutató bányász kiaknázott. Aztán fokozhatja önértékünket az a tudat, hogy tőlünk a nemzet méltán sokat remél.

Nem oszthatjuk azoknak nézetét, a kik azt kívánják, hogy a néptanító legyen minta földművelő, kertész, méhés, selyemtenyésztő, philoxera-irtó, asztalos, esztergályos, műfaragó, mintázó, kosárkötő, lombfűrészelő, tornamester, tűzoltó, takarékpénztár kezelő, nemzetgazda, orvos stb. stb., s ezek mellett mégis szakszerűen értse s kedvvel folytassa tulajdonképeni hivatását.

Sőt abban a hitben élünk, hogy a kik azt tartják, hogy a néptanítóból minden kitelik, vagy nem ismerik az emberi természetet, vagy azzal tartanak, hogy elég elvállalni a kötelességet, nem szükséges azt teljesíteni is. Mert a mely tanító azzal kérkednék, hogy ő ért mind-ahhoz, a mit tőle némely ábrándozók kívánnának, csak egy ámitó lehet. És nagy baj az, hogy az eféle ézermes-

terségi elveknek hirdetése nem csak azt a kárt okozza, hogy a szoros értelemben vett kötelesség teljesítetlen marad, hanem azt az erkölcsi mélyebb jelentőségű megtévedést is, hogy többet kell mutatni a valónál, ámitni kell a világot, ha boldogulni akarunk. Láttatni kell ezt is, azt is s gondoskodni kell, hogy lássuk el magunkat megfelelő bizonyítványokkal. Nem baj az, ha nem tudjuk is, csak azt higgyék rólunk, hogy mi mesterek vagyunk ebben is, abban is. Ismételjük, nem lehetünk egy véleményben azokkal, a kik mindenért a néptanítót teszik felelősé, az egész haza újjászületését a néptanítótól várják s buzgalmukban a fentebb jelzett elveknek, eszméknek lesznek szellemi szerzői.

De azt elismerjük, s önértéssel írjuk állásunk javá-
ra, hogy a nemzet anyagi, szellemi és erkölcsi bármely irányu fejlődése nagy mértékben függ a néptanítóktól.

A néptanító adja a gyermek kezébe az első útlevé-
let, melylyel az életre indul. Azonban önértékünk csak akkor lehet jogosult, ha kötelességünket nem csak ismerjük, hanem híven, lelkiismeretesen s kedvvel teljesítjük is. A ki csak azért dolgozik, mert kell, olyan viszonyban áll ahhoz, a ki kedvvel végzi kötelességét, mint egy gép az élő organizmushoz, mint egy vegytani úton előállított búzaszem, ahhoz, a melyik a kalászból termett.

A munkaképv teszi a munkát állásossá az ügyre s élvezetté a munkásra nézve. Ezt tartották a kolozsmegyei tanítótestület tagjai szemök előtt a múltban. Ez legyen jelszavunk a jövőben. Évi összejöveleinknek az önművelés és baráti érzés fejlesztésén kívül egyik legkövetlenebb hasznának épen abban kell nyilvánulnia, hogy tartása ében köztünk a munkára való kedvet s azon tudatot, hogy legédesebb élvezetet ad az olyan multság, mely a munka végzéséből árad ki.

Igaz, hogy kevesebb jutalomért a néptanítónál több szolgálatot semmiféle állású tisztviselő nem tesz a magyar hazának; de az sem szenved kétséget, hogy a jutalom csekélysége soha sem jogosít fel senkit arra, hogy ne buzgalkodjék azon ügyért, melynek előbb vitelét magára vállalta. Aztán a mi foglalkozásunk sok olyan örömmel kinálkozik, a melyeket kevés életpályán lehet feltalálni. Nem tagadjuk, hogy lehetnek, a kik ezen örömeiket nem ismerik. De hiszen a természet és műalkotás szépségeiben is csak az gyönyörködhetik, a ki az azokra vezető alkalmakat felkeresi, s az eléje táruló szépségeknek felfogására megfelelő érzékekkel rendelkezik. Ne tartozunk mi, kedves pályatársak, azok közé, a kiknél a tanítói pályán feltalálható örömeik felfogására az érzék

hiányzik. Legyen a kolozsmegyei tanítótestület hű szép multjához, mikor egyetértő lelkiismeretes munkásságunkat látva magasabb foku intézetek tanárai is örömmel keresték fel nemcsak közgyűléseinket, hanem még szűkebb körű szakértekezeteinket is.

Központi választmányunk, mint mindig, úgy most is gondoskodott, hogy a tárgysorozat mennél hasznosabb s érdekesebb legyen.

Lesz emlékbeszéd annak a férfinak tiszteletére, kibentehetség, tudomány, s mindenek felett eléggé nem dicsérhető jó akarat egyesültek, hogy nemzetünket a közművelődés útján előbb vigyék. A hálás megemlékezés illik hozzánk s választmányunk intézkedett, hogy az emlékbeszéd azon színvonalon legyen tartva, mely a Trefort nevével megilleti. A második felolvasás ismeretterjesztő lesz a vegytan köréből, népszerű alakban azon magaslaton, melyen ezen tudomány jelenleg áll. A vitatétel helyét, mely közgyűléseink egyik leghasznosabb s legfejlesztőbb munkásságát szokta képezni, ezen gyűlésen az alapszabálytervezet kiegészítése veszi igénybe. A közgyűlésnek egyik nevezetes alkatrészét teszi most is a két nyilvános tanítás.

A tanítás módszere végtelenül tökéletesíthető s fejlődésének lépést kell tartania az emberiség fejlődésével. A fejlesztésre egyik legbiztosabb eszköz a próbatanítás s annak jóakaratu megbírálása. A módszerre nézve az elmélet ritkán jár együtt a gyakorlattal. A ki az elméletbe belemélyed, ritkán érez kedvet a gyakorlati kivitelre; a ki a gyakorlat pepecslő munkájával foglalkozik, ritkán ér rá, hogy az elmélet tisztultabb nézőpontjaira felemelkedjék. Mindkettőnek tudásából hiányzik valami, a mit csak a másik egészíthet ki. A gyakorlati ember ki van téve annak a veszélynek, hogy egyoldalúvá s a maga rendszere mellett elfogulttá váljék. A magunk fogatkozásait nem könnyen veszszük észre. Itt is örökre igazság marad az Aesopus meséje, mely szerint saját hibáinkat az átalvató hátulsó zsákjában a hátunkon hordjuk, hogy ne láthassuk. E hiányon segít a nyilvános tanítás megbírálása, ha gyöngéden, jóindulattal, de igazságosan történik.

A nyilvánosan tanítónak nemcsak követésre méltó eljárásai, de még netaláni tévedései is tanulságul szolgálnak. Ezért nagyon óhajtható, hogy egy tanító se maradjon el a nyilvános tanítások megsejmelésétől.

Ilyen gondolatok között várjuk e folyó hó 29-én megkezdődő közgyűlésünket s a baráti érzés melegével kérve-kérjük tisztelt kartársainkat, hogy jelenjenek meg azzal az ügybuzgósággal s lelkesedéssel, mely a mi tanítótestületünket kezdettől fogva, még köztünk élő megindító s létesítő legelső lépésétől fogva jellemezte. Az önzéstelen buzgóság óvta meg egyesületünket évek során keresztül minden pártviszálytól, mely nem egy egyesület működésének sikerét ásta alá; az önzéstelen buzgóság legyen talizmányunk hasonló veszélyek ellen jövőben is.

Mostani gyűlésünket az eddigieknél vonzóbbá teszi az, hogy ezen jelennek meg először köztünk kivétel nélkül a kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegyének a mi tankerületünkbe eső hitfelekezeti tanítói, az egyházmegye ismeretes határozata értelmében. Fogadják tisztelt kartársaink előre is legszívesebb baráti üdvözlötünket s a viszontlátás, illetőleg találkozás feletti örömünk őszinte nyilvánítását.

Egy tanító.

Az írás technikájához. *)

Bizonyára sokan hallottak a Remington írógépről, melyen egy óra alatt 60-80 l-velet négyszeresen könnyen és a lehető legszebben le lehet billentyűzni, vagyis azt a munkát, melyet 6-8 ember végzett el egy nap alatt, most egy végzi el kényelmesen. Minden esetre nagy vívmánya ez az iparnak, de azért azt hiszem, hogy a kézírás nem fogja lezorítani sohasem. De, hogy a minden irányban tapasztalt haladással lépést tarthassunk, nem tartom időszerületlennek az írás módszerének javításáról is elmondani egyet-mást, annyival inkább, mert körünkben az írás kérdése még nincs eléggé tisztázva. Az orvosi tudomány nagyfokú kifejlődésének köszönhetjük, hogy egyes betegségek és testi hiba keletkezésének oly okait derítette fel, melyeket ezelőtt nem ismertünk. Így az orvosi kísérletek, kutatások és észlelések derítették ki azt, hogy sok bajnak és hibának a keletkezése összesezik az iskolába járás idejével. Csak a rövidlátást, hátgerincz elgörbülést és mell elferdülést vagyok bátor felmélteni, mint olyan betegségeket, melyeknek magja a legtöbb esetben az iskolában van elvetve.

Ha a baj meg van, s annak oka az iskola, hivatásunknál fogva kötelességünk vele foglalkozni. Teszem azt én is, czélom levén a gyakorlatban szerzett tapasztalataimat a fenn álló módszerrel összehasonlítani, s a tanulságot azok alapján elvonni. E czélból értekezésem tárgyát három csoportba osztottam, u. m. az írás egészségügyi szempontból, az írás anyaga és az írás módszere. Ez alkalommal annak első részét leszok bátor előterjeszteni.

Az írás egészségügyi szempontból

A közelmúltban több rendbeli panasz 'árgyát képezte az írás tanításának hiányossága. A többek közt az „Egyetértés“ múlt évi december hó egyik számában (s annak alapján egy pár szépirodalmi lapban is) a napi-hirek rovatában egy kis cikk jelent meg a „Szülők figyelmébe“ czímmel.

A jelzett cikk a jelenlegi iskolai foglalkozásokat támadja meg, mint a melynek eredménye-képen a tömeges rövid látót hozza fel. Felhívja a szülők figyelmét gyermekeik ez irányú munkásságának ellenőrzésére, figyelemmel kísérésére, és a lehető óvatosságra.

Mindnyájan tudjuk, mennyire időszerű e cikk, hisz közvetlen tapasztalhatjuk a helytelen ülés káros következményeit. A magam részéről a felszólalás helyét is jónak tartom azért, mert a tárgyi érdekeltségen kívül, így inkább vehet tudomást a nagyközönség a baj keletkezéséről. A szaklapok ugyan foglalkoznak minden tárgygyal időnként, de ezt aránylag kevesen veszik tudomásul.

Az idézett napilap nem mondja meg a módokat, melyek szerint a bajt elkerülhetnék, de hát az nem is feladata, mert a hírlapíró nem foglalkozik közvetlen tanítással, ő csak a társadalmat szolgálja. Ez a mi dolgunk, különösen a köri gyűlés egyik feladata a helyes módszer megállapítása. Ezt a legutóbbi miniszteri rendelet is kötelességünké teszi. Az egyesek még szűkebb körben is, a hányan anynyi uton haladnak, s különösen az írás részesül a legmostohább figyelemben, pedig ez a legtöbb baj okozója.

Először is, szinte önkénytelenül az a kérdés merül fel, vajjon a rövidlátást, hátgörbülést, mell elferdülést az iskola megakadályozhatja-e a módszer javítása által? Erre vonatkozóan és épen az írás tanítás módszerének javítása érdekében külföldön, s így különösen orosz- és német

*) Felolvastattat a bánffy-hunyadi köri gyűlésen 1888. máj. 26-án. Szerk.

országban tettek is kísérletet kiváló szaktudósok, melyeknek eredményét a „Természettudományi lapok“ hasábjain kivonatossan ismertette dr. Bikkfalvi Károly.

A tett kísérletek eredménye az volt, hogy az eddig alkalmazásban volt helytelen módszer rontja a szemet, mellet és a hátat. Miután azonban a kutatások helyi érdekűek voltak, a menyinyiben a német írásra vonatkoztak, nincs szándékom bővebben ismertetni, csak a tárgyamhoz tartozó legrövidebbre, úgy szólván irányelvekre hivatkozom.

10—17 évi folytonos figyelemmel kísérés alapján kimutatták, hogy elfekintve a oroszul világított tanteremtől, menyinyire káros hatása a gyermek szemének és mellének egészségére, épségére, irás alkalmával a helytelen ülés. Nem egy közülök azt is bebizonyította, menyinyire károsan hat az igénybe vett szervekre maga a betű alakítása, illetve a sorvezetése is.

A módszer megváltoztatása érdekében tettek mindenféle kísérletet; rendeztek be jól világított iskolákat és minden gyermeknek megfelelő magosságú padot; ¹⁾ megpróbálták a füzetnek vízszintes, ²⁾ jobbra dűlt ³⁾ és függőleges ⁴⁾ elhelyezését; kísérletet tettek mind a két kézzel írással; ⁵⁾ sokan a toll ⁶⁾ és betű ⁷⁾ alakjának megváltoztatását akarták stb. stb. Több és hosszú érdekes viták után kimondották, hogy leghelyesebb az a mód, ha a füzet az asztal szélére függőlegesen áll, s így a sorok vízszintes irányban vezetődnek és a betűk függőlegesen állanak a vonalokra. A legtöbb esetben azzal érveltek, hogy a régi népek s még a maiak közül is többen, nemcsak függőleges betűket, de függőleges sorban is írtak és irnak, mert ez a természetességnek leginkább megfelel.

Ez eljárás reánk nézve tuhajtás lenne, s ezért mi nem fogadhatjuk el, azonban az új elveket összeegyeztethetőnek tartom alkalmazásban levő módszerünkkel, ha azt hozzá alakítjuk. Ha figyelemmel végig tekintünk írás közben egy osztály növendékein, azonnal feltűnik, hogy míg az egyik egészen bele búvik az írkájába, a másik hol jobbra, hol balra fordítja a fejét. Első pillanatra meggyőződhetünk, miszerint a rövidlátás itt és így könnyen bekövetkezik. Természetesen, mert ha a gyermek balra, vagy jobbra fordítja a fejét, egyik szeme állandóan közelebb áll a fűzethez, s így jobban is igénybe van véve, mint a másik. Ha huzamosabb ideig tartja ily állásban a testét, a közelebb álló szem idegei lassanként meggyengülnek, meglazulnak. Mikor az egyik már kimerült, szinte önkénytelenül kényszerül a másik azt kiegészíteni. A gyenge az egészséget is maga után vonja, míg aztán a szemtengely egyik, majd másik vége közelebb közelebb szorulván a fűzethez lassan rövidlátóvá válik a gyermek. Egy különös jelenségnek tartom azt a körülményt, hogy midőn a gyermek rövidlátó lett, olvasás vagy írás közben szemét úgy tartja, hogy a szemtengely párhuzamos a sorokkal.

Az elősoroltakból következik, hogy csak az lehet a helyes mód, ha a szemtengely az írott, vagy írandó sorokkal párhuzamos. Igen, de a jelenleg alkalmazásban levő mód szerint az nem igen vihető ki, érhető el. Mi már az első osztálytól kezdve arra tanítjuk a növendéket, hogy a füzetet, táblát helyezze maga előtt ferdén, míg a mellével, ha nem is támasztjuk egészen az asztal széléhez, úgy szoktatjuk, hogy azzal párhuzamosan álljon.

Már most a felsőbb osztályokban, hol a szabályos

ülést jobban megkívánjuk, de egyszersmind a szabálytalanságok és félzogségek is mind jobban-jobban kitűnnek, ha akad is szaktanító, ki megpróbál más helyesebb módot alkalmazni, vajmi nehezen boldogul, mert a megszokás ugyszólván természetté vált s merem mondani, hogy teljesen soha le nem küzdhető.

Ezek voltak azon dolgok, melyeket az íratás módszeréről egészségügyi szempontból el akartam mondani. Tapasztalva a káros körülményeket, én megalkottam a szakemberek által megállapított elvek alapján és a saját tapasztalataimból kiindulva egy az eddiginél czélszerűbbnek ígérkező eljárást, melyet ez alkalommal óhajtok közölni a tisztelt köri gyűléssel és pedig azért, hogy a kik érdeklődnek iránta, otthon saját iskoláikban próbálják meg s egy más gyűlésen ugyanezen eljárást, mely akorra szélesebb körben ki lesz próbálva, vitassuk meg. Ha sikerül az eddig alkalmazásban levő módszeren csak valamit is javítani, azt azután nagyobb körben is általánosíthatjuk.

A részletes eljárást, könnyebb áttekintés végett, három részben tárgyalom, u. m. 1. az ülés és testtartás; 2. az írólap helyzete és 3. toll tartás és vezetés.

1. Legelőször, mit meg kell állapítanunk a gyermek ülése. Erre nézve a magam részéről azt ajánlom, mert úgy tapasztaltam, hogy az a leghelyesebb mód, ha úgy ültetjük, hogy a melle az asztal szélétől balra kihajló 30°-u szöveget képezzen. A két láb egymás mellett tartva térdben derékszöveget képezve szilárd alapon támaszkodják. A fej (és nem a hát) kissé előre hajtva tartandó, hogy a szemtengely a fűzettel a lehető legtávolabban álljon. A jobb kar egészen fekdűjk az asztalon, míg a bal kar kitarva szabadon legyen, csak a kézfe tartsa a füzetet, de azt is nagyon könnyen. Ily módon azt érzük el, hogy a törzs súlya a főtengelyre esik, s így a mellett nem huzza előre; a láb és balkar ilyen tartásával a vállak tengelyét is szabályosan illetve vízszintes irányban kénytelen tartani a gyermek, mi megint a fej egyenes tartását követeli meg.

2. A füzet az asztal mellő szélétől képezzen jobbra kihajló 60°-u szöveget, s így balról marad 30°-u. E szögek a füzet alsó sarkával együtt képeznek egy egyenes vonalat azaz 180°-u szöveget (60+90+30=180), s így miután a mell is 30°-u szöveget képez az asztal szélétől balra kihajlóval, tehát a füzetnek az asztal szélével jobbról képezett szögével váltó szöveget, melyek egymást kiegyenlítik, a füzet alsó széle így párhuzamos lesz a mellel, s a füzet merőlegesen fog állani a törzs főtengelyére. azaz tulajdonképpen úgy, mintha egész mellünkkel az asztal széléhez támaszkodnánk és a füzet az asztal szélével párhuzamban állana.

3. A toll a jobb kézben úgy tartandó, hogy írás közben a toll szárát a hüvelyk és közép új tartsa és vezesse és pedig úgy, hogy a közép új első izülete a toll szárán alól érjen ki. Az újjak egymás mellett gyengén behajlítva álljanak egy kissé szorosan, míg az egész kéz könnyedén a kis újjon nyugodják. A mutató új egészen szembe a tollszár felső élével a vonalok vastagítását kormányozza. A tollszár jó hosszsan fogandó, hogy az alsó végétől legalább 1—2 centiméter belőle látható legyen — az író tollon kívül. Az író toll írás közben balra fordítandó annyira, hogy a rajta levő kis lyuk balról írásközben látható legyen. A toll szárá írás közben 40°-u szöveget képezzen az asztal síkjával és ne fekdűjk be a hüvelyk és mutató új közötti vágásba, hanem a mutató új harmadik izülete fölött haladjon el. A kéz írás közben csak a csuklóból mozogjon.

Igy elérjük a könnyű toll tartást és kevésbbé fárasztó a huzamosabb írás is. A betűk megvastagításánál

¹⁾ Württembergben, Stuttgartban. ²⁾ Württembergi utasítás. ³⁾ Ellinger, Berlin és Rembold. ⁴⁾ Kohn és Daiber. ⁵⁾ Knab. ⁶⁾ Lachner. ⁷⁾ Gross.

is mi kormányozzuk a tollat és nem az minket; különösen leányoknál érezhető e hiány, kik e miatt épen az ellenkező helyen vastagitanak, mi által az írásuk nem hátrózott, hanem hasonló a ronde íráshoz, azaz szálkás, melynek olvasása igen fárasztó.

A betűket már most úgy szerkesztjük, hogy azoknak fővonala az asztal szélén függőlegesen álljon. Végeredményében tehát azt érzük el, hogy a betűket tulajdonképpen így függőlegesen szerkesztjük, a fűzetünk is úgy áll, s így megközelítettük s mondhatni elértük, hogy úgy írunk, mint a németek által vitatott mód és az őseink által használt módszer.

Pentsy József.

A kötelességérzetről.

(Folytatás)

1. Kötelességek adása. Bizonyára minden lelkiismeretes tanító arra törekszik, hogy a tanórák alatt minél jobban dolgoztassa a gyermeket, de aztán a tanórán kívül az önálló munkálkodásra különösen az elemi iskolákban valóban kevés alkalom van adva. Folyton arra törekedünk, hogy a tanulást minél könnyebbé tegyük s e miatt az önálló dolgozást igen szűk körre szorítjuk. Az önálló dolgoztatástól, pld. házi feladatoktól tulságosan félünk s e miatt az önállóságot sem fejlesztjük eléggé. Pedig arra kellene törekednünk, hogy a gyermeknek minden iskolába menése alkalmával legyen valami olyan dolog feladva, melyet a tanórán kívül kell elvégeznie. Az iskolai foglalkozás bőven ad tárgyat, anyagot a gyermek erejéhez mért önálló munkásságra s azt fel is használhatjuk a kötelességérzet nevelése érdekében. Önállóbb munkát adhatunk a gyerekeknek a rendtartás, tanulás és fegyelmezés köréből egyaránt.

Az iskolai butorok tisztán tartása; a taneszközök rendbeszedése, kezelése, takarítása, őrzése; a ruházat, lábbeli és testi tisztaságra vonatkozó felügyelés megosztható a gyermekek között. A tantárgyak közül egy sincs olyan, melyből dolgot ne adhatnánk. A fegyelmezés köréből is lehet egy s más munkát a gyerekekre bízni, bár kevesebbet, mint az előbbiekből. A szülők értesítése, a rossz gyermekekre való felügyelet, a kiadott dolgok számbavétele, czélszerű kiválasztással és óvatossággal rá bízható a gyerekekre. Ha minden dolgot a tanító közvetlen vezetése mellett végez a gyerek, s nincs alkalma, hogy önerőjén is dolgozzék, a tulságos kimélésnek az lesz az eredménye, miszerint a gyermek csak akkor gondol az iskolával, mikor becsengettek, s csak akkor tud dolgozni, ha a tanító is ott van és segíti.

A rendtartás és fegyelmezés köréből adott munkák állandóbb természetűek, mert nem csak egy esetre vagy egy tanóra vonatkoznak, hanem hosszabb időre is kiterjeszthetők, míg az egyes tantárgyakból adott leczkék csak egy bizonyos napszakra, vagy tanórára végezendők el. Szükségesnek tartom, hogy minden gyerekek legyen a rendtartás köréből valami állandóbb teendője s ha oly sokan vannak, hogy mindeniknek nem jut dolog, időnként ki kell cserélni a munkát közöttük. A tantárgyakból pedig az első három osztályban minden napszakra, a többi felső osztályban a tanórákra egyenként is adjunk feladatot. Igen természetes, hogy a feladatnak meg kell felelnie a gyermek képességének és a rendelkezésre álló időnek, s aránylag könnyen elvégezhetőnek is kell lennie. E tekintetben a gyermek családi körülményei is figyelembe veendőek. Vannak olyan feladatok, melyeket otthon nem végezhet el minden gyerek, ilyen tehát ne adjunk. De e miatt még nem kell a házi feladatokat teljesen mellőzni, mert ha kevés és könnyű, jól előkészített

dolgot adunk, el tudja azt végezni úgy is, ha a rendesnél hamarabb jő fel az iskolába a növendék, a mint arra lehet is példát kapni. Különben is olyan család alig van, a hol egyáltalán semmit se tudna dolgozni a növendék, ha valóban akar. Volt alkalmam ismerni olyan tanulót, ki kényelemben nőtt fel, taneszközökkel, külön asztallal stb. volt ellátva, otthon semmi teendőt sem bíztak rá, s mégis hanyag volt, míg a másik, a ki csak a tűz világánál olvashatott otthon, feljött az iskolába szinte hajnalban és elvégezte feladatait. A leczkék által nagy tárgyi eredményt elérni, különösen az alsóbb osztályos növendékeknél, nem igen lehet, de azért még se mellőzzük azt, mert a míg elvégzi kis feladatát, legalább foglalkozik az illető tárggyal és tanul dolgozni s nem megy az iskolába azzal a gondolattal, hogy semmi dolga sincs. Egy első osztályos gyerek, ha 3 sor olvasni való leczkét tanulgatja, nem sokra fog vele haladni, de ebből a tanító mégis meggyőződhetik, miszerint az illető tanuló akarja és tudja végezni a kihagyott munkát.

Bármily dolog feladásánál fokozatot kell tartanunk a munka minősége és mennyisége, valamint idő tekintetében is. Ezt úgy értem, hogy minél magasabb osztályban tanul a gyerek, annál több önállóságot kell megkívánnunk tőlük, s míg az alsóbb osztályokban oly könnyű és kevés dolgot adunk, hogy az alig nevezhető munkának, addig a magasabb osztályokban az önállóbb foglalkozásokra kell tért nyitni. A dolog teljesítésére nagyon befoly az is, mennyi idő mulva kell és mennyi idő alatt lehet végrehajtani azt. Pld. mindnyáján tapasztaltuk, hogy szünnapok után közvetlenül egy pár napig hanyagok a gyermekek s rendetlenkednek is, e miatt ilyenkor többet kell fegyelmezni, mint a szorgalomidő rendes napjain. A szünnidőre esetleg felhagyott munkát pedig alig egy-kettő végezi el az egész gyermekcsoportból. Ennek oka az, hogy a gyermek a szünnidő első részén pihenés czime alatt nem is gondol iskolai dolgaival, s minthogy kötelességérzete ingatag és nem is tudja munkáját a rendelkezésre álló időre beosztani és egyenletes részletekben elvégezni, tehát az utolsó napra hagy mindent, s akkor aztán a többféle tenni valótól megijed, elkedvetlenedik s nem dolgozik semmit sem. Ha pedig egyszerre oly munkát adunk, a mi bár könnyű, de sok időt kíván, pld. az elemi III. osztályban egy-két oldalos olvasmány lemásolása tiszta naplóba, azt fogjuk látni, hogy nagyon hiányosan hajtják végre, mert az időt beosztani nem tudják és türelmük elfogy, ha egyszerre akarják elvégezni. Ezen csak úgy segíthetünk, ha a szorgalomidő alatt megszakítjuk a gyereket a rendes munkára, sőt az idő és munka beosztására is rávezetjük. Egy első osztályos gyerek figyelme csak fél napra terjedhet ki s azért ott feladatot csak egyik napszokról a másikra lehet adni, vagy legalább egy nap távolságra, míg a II. osztályos növendéknek két, sőt három nappal előre is adhatunk dolgot. Ha fokozatosan bevezetjük a munkába a tanulókat, a III., IV. és V. osztályban a szünnidő leczkét is jó eredménnyel végezik el.

Feladatainkat, bármily természetűek legyenek, mindig az iskolai munkásság köréből vegyük. Ezt meg kell tartanunk azért, mert csak olyan dolgot követelhetünk a gyerektől, a mi az iskolai teendők körébe tartozik, csak az ilyen ellenőrizhetjük, s csak az ilyen munka elhanyagolása miatt lehet fegyelmezni kifogástalanul. Kihagyhatom én pld. az V. osztályos növendékeknek, hogy a kertészeti órára minden gyerek ágyását gyomlálja ki, de már helytelen volna, ha a tanító saját kertjét munkáltatná meg velük tanórán kívül, iskolai feladat gyanánt.

(Vége következik.)

Kovács Dániel.

T Á R C Z A.

A z é g é s r ő l.

Egy előbbi alkalommal (f. é. 9-ik sz. 76. l.) elmondottam egyet-mást a tulajdonképeni égésről, a mint mi a közönséges életben a fény- és hőtüteménnyel járó égést röviden nevezzük. Ha azonban égés alatt tágabb értelemben a testek egyesülését értjük akár szabad, akár a felhasználás pillanatában szabaddá lett élennyel, akkor az égéshez kötött fogalom egyszerre kitágul és a tütemények egy egész sorozatával állunk szemben, a melyeket mind e fogalom körébe tartozóknak kell tekintenünk. Az élő szervezet életműködése, a szervek testek rothadása és korhadása, igen sok úgy nevezett nemtelen fémnek (vas, réz stb.) rozsdásodása, a közönséges sárga phosphornak a sötétben való villogása stb. mind oly tütemények, a melyek ide tartoznak. Ezen felhozandó példáknál párhuzamba állítva a gyors égés terményeit a lassú égés (a mit mi röviden oxydálásnak nevezhetünk) terményeivel, szemünkbe fog ötleni e két tüteményt összekötő hid. Egés vagy egyesülés élennyel itt is történik, miután azonban nem nyilatkozik fény- és hőtütemények (legalább magas) között, nem is foghatjuk föl oly értelemben, mint a gyors égést. Az égés ugyanis oly lassú hogy az élenyülés folyamatánál szabaddá lett hő nem érheti el azon fokot, a mely megfelel a test meggyuladási hőfokának. Hő azonban itt is lép föl és pedig quantitative mérve épen anynyi, mint a gyors égésnél, a mint ezt bizonyos esetekben maga a tapasztalati élet, és minden egyes esetben pedig a legpontosabban eszközölt tudományos kísérletek bizonyítják.

A mi testünk oly kályha, a melynek folyton égő tüzeit csak a halál oltja ki. Honnan kapja testünk ez állandó melegét; mi képezi a tüzelő anyagot? A fűtők mi magunk vagyunk, a midőn táplálkozunk, mert a magunkhoz vett táplálék egy nagy része képezi a fűtőanyagot. A táplálék nagyjából oly vegyületek keveréke, a melyek bővelkednek szénben és kőnyelben. Ez alkalmas alakot véve föl, bejut a vérbe és itt találkozza, a tüdők segítségével beszítt levegő élenyével, a szén egy elég szén-savvá, a kőnyel pedig vízzé. Ez égési termények a testből ismét kimennek, a lassú égés okozta meleg pedig testünknek állandó hőmérséklet ad. Hogy mily szabályosan történik ezen lassú égés és mennyire fontos ez egészségünk épségben tartására, a mellett eléggé szól azon az állapotról, a mely a normalis hőfoknak egy-két fokkal való túllépésével bekövetkezik. Előbbi cikkemben említve volt, hogy az égésnél szabaddá lett meleget hőegységekben szokták kifejezni, és hogy egy hőegység alatt azon meleg mennyiséget értjük, a mely 1 klgr. 0 fokú vizet 1°-ra képes fölmelegíteni. Ily hőegység 1 klgr. szén-savvá való elégségénél 8080, 1 klgr. kőnyel, elégségénél pedig 34,462 lesz szabaddá. A gyors égésnél pld. egy klgr. szén elégségénél a roppant számú hőegység egyszerre lesz szabaddá, és így természetes, hogy fény és nagy hőfokban fog nyilatkozni; az életfolyamatnál végbenő lassú égésnél ellenben a szabaddá lett hőegységek csak olyan mérsékelt meleget idézhetnek elő, a melyet a testünk rendes körülmények között mutat. Hogy azonban a testünkben történő lassú égésnél pld. 1 klgr. szén-savvá való elégségénél szintén épen 8080 hőegység lesz szabaddá, azt a lehetőleg pontosan eszközölt kísérletek bizonyítják. Ez természetes is, ha elfogadjuk

azon megdönthetetlen tételt, hogy a természetben semmi sem veszhet el, csak átalakulhat, azaz, ha egy klgr. szén-savvá való elégségénél az összes vegyi erő átalakul hővé, akkor ez utóbbinak egyformának kell lennie úgy a gyors, mint a lassú égésnél.

Hogy a következő, a korhadást és rothadást tárgyaló fejezetben mondandókat megérthessük, az égést általában még következőleg fogjuk osztályozni: 1. Gyors és tökéletes égés. 2. Gyors és tökéletlen égés és 3. lassú és tökéletlen égés.

Ha egy darab fát a levegő szabad hozzáférése mellett meggyújtunk, az gyorsan és teljesen el fog égni, nem marad más hátra, mint az eléghetetlen szerves rész, a hamu. A szénégetésnél szintén gyors, de tökéletlen égés történik. Itt ugyanis a levegő szabad hozzáférése meg van akadályozva. Először is a fa elveszíti összes nedvességét, erre a szén egy része ég el szén-savvá és szén-éleggé, egy mérges gázalakú terményre, a mely már igen sok szerencsétlenséget idézett elő különösen szénvel fűtött oly kályhánál, a melyeknél kellő elővigyázat hiányában a kályhacső zárva maradt és e mérges gáz ennél fogva a szobába ömlött. A szénnek legnagyobb része azonban a szénégetésnél visszamarad és így a fának becses éghető alkatrészét mintegy összesűrített állapotban állítja elő.

Ha egy darab fa hosszú ideig a levegő és a nedvesség behatásának van kitéve, akkor az mind inkább megbarnul, meglazul és végre teljesen szétesik barnásfekete tömeggé, a melyet humusznak neveznek. A fa bomlásának e folyamatát korhadásnak nevezzük. Lényegben ez nem más, mint lassú és tökéletlen égés. A fa szénenye itt is elég szén-savvá, de nem teljesen, hanem a szén egy része a fölös kőnyel különböző gázalakú terményeket ad, a melyek közül különösen a mocsárlég említendő, a szén egy része pedig változatlanul visszamaradva, a humusznak sötét színt kölcsönöz. Ha a fa jobban van elzárva a levegő behatásától, pld. víz alatt van, akkor az elbomlási folyamat némileg különbözik az előbbiétől és rothadás nevet kap. Itt a szénenye csak csekély része egyesülhet a vízben oldott levegő élenyével szén-savvá, egy nagyobb része egyesül kőnyel gázalakú mocsárléggé és a legnagyobb rész visszamaradván, elszénesezett állapotban mutatja a fát.

Borzasztó látvány egy hatalmas erdőnek lángba borulása és fájdalmas az érzet, hogy ennyi kincs ilyen rövid idő alatt füstbe megy. Vajjon hol állanánk a művelődésben, ha a miénket megelőző geológiai korszakban az ezeket ékítő roppant kiterjedésű, bújó növényzetű őserdők ilyen gyors és teljes elégség áldozataivá lettek volna és reánk szegény alluviumbeli lakókra nem maradt volna más, mint a hamu? A természet böles beosztása másképp akarta és a lassú és tökéletlen égés által megmérhetetlen kincset ázott el számunkra a föld méhébe és mi ezt sok ezer év után hálás szízzel fordítjuk javunkra. A különböző, néhol mérföldekre terjedő óriási széntelepek e régi geológiai korszakok őserdeinek, lassú és tökéletlen égés következtében reánk maradt becses maradványai. A mint napjainkban is a legfiatalabb szénfaj a tőzeg (turfa) sok vidéken, különösen mocsáros, vizenyős, növénydús helyeken folyton képződik az által, hogy az évenként elhalt növényzet iszaptól eltemetve, lassan rothad és 50—100 év lefolyása után már kivágásra érdemes, némelykor több lábnyi vastag telepet ad és ez által becses fűtő anyagot

szolgált. Így keletkeztek a régi geológiai korszakok őserdőinek sok ezer éven át történt iszap alá temetéséből és lassú rothadásából a különböző széntelepek. Minél régebbi korszakból való a kőszén, annál tömöttebb és annál dúsabb széntartalommal, mert a fölötté mind inkább vastagodó leülepedett agyag-, homok- és más rétegek jobban és jobban összetömörítették és szénben gazdagabbá tették. Így a legrégebbi kőszén 90—95% tiszta szén tartalmaz, egészen kemény és mint az üveg, kagylós törésű; nehezen gyulad meg, de erős léghuzam mellett füst és szag nélkül, a legnagyobb meleget adva ég el, gázgyártásra nem alkalmas, mert a szénenynek vegyületeit a könnyel, a már említett szénkönnyeket nem tartalmazza. A fiatalabb fekete szén vagy tulajdonképeni kőszén 75—90% szén tartalmaz a még fiatalabb barnaszén csak 55—75%-ot. Ez utóbbi, miután sok szénkönyet tartalmaz, a mely zárt edényben való hevítésnél eltávozik, igen alkalmas világító gáz gyártására. A legfiatalabb szénfaj pedig, a mint említve volt, a turfa.

Az eddig tárgyalt égési tünetnyek főleg abban egyeztek meg, hogy valamenynyinél az égési termék szén-sav és víz volt, mert széneny és könnyet tartalmazó szerves vegyületeket vettünk tekintetbe.

(Vége következik.)

Dr. Koch Ferencz.

É r t e s í t ő k.

A rimaszombati községi elemi fiiskola értesítője az 1887—88-iki tanévről. Összeállította: *Törköly József*, igazgató tanító.

Szab. kir. Rimaszombat város államilag segélyezett alsófoku ipariskolájának értesítője az 1887—88-iki tanévről. Közli *Törköly József*, ipariskolai igazgató. Elöl egy értekezés „Az iparos tanoncok képzése” czimen. Wagersommertől.

Szerző előadja, hogy milyen szükséges az iparos tanoncokat oktatásban részesíteni, úgy saját maguk, mint az egész magyar haza érdekében, de mennyi nehézséggel jár még manapság ennek czélszerű keresztülvitele.

Fontos tényezőnek tartja a hivatásának élő jó tanító mellett kiváltképen a jó ipariskolai olvasókönyvet s az iparosokkal szemben a szigorú rendet. Az olvasókönyvekre nézve így szól: „Bár volna oly tökéletes olvasókönyvünk, a mely birna mindazon jeles tulajdonságokkal, a melyek azt tanításunk valódi központjává tennék. A jelenlegi olvasókönyvek azonban bár igen jók, még nem olyanok, hogy a sokoldalú képzéshez elegendők volnának. Az erkölcsi képzésre vagy igen kevés, vagy éppen semmi gondot sem fordítanak.”

A rimaszombati 11 év óta fennálló ipariskolának fejlődésével nincs megelégedve szerző, s ezt mondja: „A míg városi hatóságunk nem érezteti a rendbontó iparos mesterekkel szemben a törvény kérlelhetetlen szigorát, s a míg az ipartanodai felügyelő bizottság példásan nem bünteti az iskolakerülő iparos tanulókat elkövetett mulasztásaikért, addig az ipartörvény kívánta kötelező iparoktatás városunkban általános érvényre nem juthat.”

A piskitelepi alsófoku ipariskola első értesítője az 1886—87—88-ik iskolai évekről. Összeállította: *Ulrich Márton*, az iparisk. igazgatója.

Elöl egy értekezés Fejér Jánostól ily czimen: „Az iparos tanoncok oktatása.” Szerző panaszosan említi fel, hogy most is még milyen sokan vannak az iparosok között, kik nem tudnak kibékülni azzal, hogy a tanoncok hetenként háromszor, összesen hét órán át tanulni járnak. Pedig mily szükség van arra, hogy iparosaink tanultak, műveltek legyenek.

Az iparosok elmaradottsága legfőbb oka annak, hogy hazánkban az ipar nem tud kellő virágzásra emelkedni. Van nálunk arany, ezüst, réz, vas, ón, ólom, só, kő, kőszén, fa stb. bővíben; terem gabona; tenyészik sok állat, úgy hogy jóval felülhaladja e nemű termelésünk szükségleteinket. „Ennyi gazdagság mellett hazánk még sem mondható gazdagnak, mert nyers terményeinket nem tudjuk itthon feldolgoztatni, hanem olcsó ár mellett külföldre juttatjuk, honnan mint kész iparcikkek drága pénzen, sok millió megváltásával kerülnek vissza.” Azután figyelmeztet arra, hogy a tanoncoknál ne alkalmazzuk a lezketanulást, hanem tanítsunk kérdeve kifejtő módszerrel. A fősulyt helyezük az olvasásra, írásra, számolásra, mértanra, fogalmazásra és rajzolásra.

„Az olvasókönyv alapján nyújthatunk némi ismereteket a földrajz, terményrajz, természettan, történelem s más tantárgyakból is, valamint nagy gondot kell fordítanunk arra is, hogy ismerjen meg a tanonc több kiválóbb iparost életrajzokból, hogy azoknak példáiból önmaga is lelkesülést szerezhessen.”

A brassói magyar királyi állami közép kereskedelmi és közép faipariskola (III-ik) értesítője az 1887—88-ik tanévről. Szerkesztette: *Orbán Ferencz*, igazgató.

Elöl „Néhány szó a brassói állami közép-faipariskoláról” Siklódi Istvántól. Szerző Rousseau Emiljéből vett idézetekkel s a józan eszből merített érvekkel bizonyítja, hogy milyen szükséges, hogy a gyermeket valami mesterségre megtanítsuk. A mesterségek között a legszebbek közé tartozik az asztaloság, mely az általa felhasznált anyag értékének fokozása tekintetében hasonlít a festő-művészethez. „A Four-dinois párizsi czég az 1867-iki párizsi kiállításra egy elefánt-csont-ékitményekkel díszített ébenfa szekrényt állított ki, melynek értéke 500,000 frank volt, s melyért a kiállítási legnagyobb kitüntetésen kívül a becsületrend lovagjává nevezte ki.”

Az asztaloságot fejleszteni nálunk azért is szükséges, mert hazánkban sok jó faanyag van. Az asztalos mesterség szakszerű folytatására kiváló tehetség és sokoldalú ismeret szükséges.

A jó asztalosnak ismerni kell a feldolgozandó fa természetét, a szükséges gépeket és szerszámokat, az asztalos munkák szerkezeteit és stýljait; tudnia kell az asztalos munkák kikészítését, műszaki rajzot, azon ismereteket, melyek az asztalos mester üzleti és társadalmi ügyeire vonatkoznak.

A deési államilag segélyezett és műasztalos tanmühelylyel kapcsolatos polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1887—88-ik isk. évről. Szerkesztette: *Pfeiffer János*, igazgató.

A deési alsóbbfoku ipariskola értesítője az 1887—88-iki tanévről. Szerkesztette: *Pfeiffer János*, igazgató.

A tordai állami polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1887—88-ik évről. X-ik év. A gondnokság megbízásából közli: *Pálfy Károly*, állami polgári isk. igazgató.

Az intézetben felállított takarékpénztári állás a következő: Az iskolának 75 növendéke közül takarékoskodott 61.

A növendékeknek otthon levő nagyobb, vagy kisebb testvéreik is küldöttek pénzt az iskolatakarékpénztárba; ilyen tag van 18. A megtakarított összeg 554 frt 84 kr., mely összeg egy közös könyvben van elhelyezve a helybeli takarékpénztárban. Az 5% os kamatok minden évnek január havában osztatnak ki a növendékek között, kik önmaguk számítják ki a számtani tanórákon az őket illető kamatokat. Az iskolai takarékpénztár ezen intézetben 1883. január havában lépett életbe. A pénztár kezelője *Sigmund Gizella* áll. polg. isk. tanítónő.

I R O D A L O M.

„Magyar nyelvtani kézikönyv“ a népiskolák II., III., IV., V. és VI. osztályai számára, írta *Belicza József*, fővárosi vezető-tanító.

Ezen nyelvtani kézikönyvek közül különösen a II-ik oszt. növendékek számára írott füzet vonja magára a figyelmet, mint a „Budapesti tanító egyesület“ által koszoruzott pályamű. S ha ehhez hozzá veszem, hogy a bíráló bizottság e koszoruzott pályaművet abszolút becsűnek nyilvánította és kijelentette, hogy ez „az eddig megjelent minden e nembeli munkát messzire felülmúl“ — talán túlbecsülöm erőmet, midőn eme füzet és füzeteknek méltatásához fogok. De éppen ezen műnek „kitüntetettsége“ ösztökélt arra, hogy összehasonlítsam az általam ismert e nembeli tankönyvekkel s mivel „koszoruzott pályamű“, gondoltam, hogy sokat, nagyon sokat fogok okólni belőle, miknek én is e tárgy tanításánál nagy hasznát vehetem. Hogy nem csalódtam, előre is bevallhatom.

Azonban lássuk részletesen.

Az I. füzet (II. oszt. számára) 46 lapra terjed. Áll két részből. Az I. rész 10, a II. rész 19 gyakorlatot foglal magában. A lapszám első pillanatra soknak mondható, tudva, hogy II. oszt. növendékekkel van dolgunk, s csakugyan sok is lenne, ha a szerző nem feladványok, hanem szabályok adásával növelné ennyire. Gyakorlatai igen sikerültek, mivel azoknak nagyobb része egy eszme körül forog. Így az I. részben az 1., 7., 8., 10; a II. részben az 1., 9., 11., 16., 17., 18., 19. gyakorlatok oly ügyesen vannak szerkesztve, hogy mindenike egy kis bevégzett olvasmányt ad, s mégis a szabályok levonására igen alkalmasak. Vagy nézzük a II. rész 4. gyakorlatát. Itt a szerző három költeményt ad, u. m. „A fekete kenyér“, „Munkás gyermek dala“ és „Tied vagyok, tied hazám“, Petőfi ez örökbecsű költeményének két szakaszát. Ezen három költeményben benne foglaltatnak az összes írásjelek, s hogy azoknak helyes használata, mintegy a gyermekek vérévé váljék, feladványának 14. pontján keresztül gyakoroltatja.

Az I. rész 3-ik gyakorlatában a hosszú és rövid magánhangzókat választatja ki igen ügyes és szembeötlő példákkal. Azonban, értelemzavarónak tartom ezen mondatait: „A munkás por eszímáján por van“ vagy „A csikós ruhája csíkos.“ Ezen mondata azonban a hasonlat furcsaságáért szerintem kihagyandó: „Minden embernek van agya, de nem mindegyiknek ágya.“ A II. rész 2-ik gyakorlatában a kérdő és jelentő mondatokat ismerteti jó példákkal. Talán jobb lenne, ha a szerző megtartaná e megszokott és talán jobb elnevezést: állító mondat, e helyett jelentő mondat.

A 69. oldalra terjedő 2-ik füzet (III. osztály számára) 35 gyakorlatot foglal magában. Minta-olvasmányképp „Szilveszter estéjén“ cz. olvasmány van felvéve, melynek egyes részei a különböző gyakorlatokban fordulnak elő a felállított szabályok levonására.

A minta-olvasmány elég sikerült, azonban egyes szavai és mondatai kifogás alá eshetnek. Pl. „Kisértetiesen sötétlik és kisértetiesen zizeg a száradt levelű nádas. Megkopaszodott botját magasra nyújtja (t. i. a nádas).... s fagyos, kolonczos farkuk esőrómpól a jegen“ (t. i. a farkasoké). Különb. az egész olvasmányt igen „rémies“ nek tartom. Talán valami szelidebb tárgy olvasmányul is elérhette volna a szerző kívánt célját. E füzetben még a következő — a szabályok levonására alkalmas — olvasmányokat találjuk. A 24. gyakorlatnál „Tavaszi ünnep“ cz. verset. A 26. gyakorlatnál a „Hymnusz“ első versszakát és a „Tél“ cz. olvasmányt. A 34. gyak.-nál „Öseink vallása“; a 35. gyak.-nál „Az ősmagyar hadi élet.“ Nem lehetne eléggé dicsérni szer-

zőnek azon eljárását, hogy a mostani nyelvtanoktól eltérőleg, csak négy határozót említ: u. m. hely, idő, mód és állapot határozókat. Azonban, a IV. osztály számára írott füzetben a többiekkel is találkozunk.

A III-ik füzet (IV. oszt. számára) 35 gyakorlatot tartalmaz, melyből 9 gyakorlat a különböző határozókat és 12 gyakorlat a különböző mellékmondatokat tárgyalja. A milyen jó a részletezés, ép oly hátrányos az aprólékoságig való részletezés. Már pedig, hogy szerző a határozókat és mellékmondatokat túlságig részletezi könyvében, világosan kitűnik e füzetnek már tartalmából is.

Ezen füzetnek minta-olvasmánya ugyanaz, mint a II-ik füzeté, vagyis „Sylvester estéjén“, melyen kívül még a következő figyelemre méltó olvasmányokkal találkozunk: a 10. gyak.-nál „Árpád fejedelmé válassztása“; a 26-ik gyak.-nál „A vérszerződés hat pontja“; a 27-ik gyak.-nál „Egy fényes lap hazánk történetéből“; a 30. gyak.-nál illemszabályokat ad; a 32. gyak.-nál „Mária Terézia hálája a magyarok iránt“; a 33. gyak.-nál egy levelet ad, melyben egy tanuló kéri szüleit, hogy zárvizsgáján jelenjenek meg; a 34. gyak.-nál Deák Ferencz azon nagybecsű levelével találkozunk, melyet egyik barátjának tanuló fiához intézett; végül a 35. gyak.-nál „Ki jókor kel, a aranyat lel“ című hasznos tartalmu olvasmányt találjuk.

A IV-ik. vagyis az V. és VI. oszt. növendékei számára írott füzet két részből áll. Az I. rész 12, a II. rész 21 gyakorlatot foglal magában. Valamint az említett füzetekben, ugy ebben is igen hasznos és tanulságos olvasmányokkal találkozunk. Így: „Az első magyar országgyűlés“; „A ttila“; „Hunyadi János“; „Hunyadi László“; „Hunyadi Mátyás“; „Bécs ostroma“; „A növények hasznai“; továbbá Fáy Andrásnak több meséi; a levelezésnél és ügyiratoknál igen ügyes példák szolgálnak mintául a tanulóknak.

Ezen füzetek anyaga annyi, mennyit a miniszteri tanterv követel.

Beosztása igen jó, mennyiben „könnyebbről a nehezebbre“ paedagogiai elvet a szerző szem elől egy perczre sem téveszti el.

Szabályai könnyű stylan, világosan és értelmesen vannak felállítva. Érdeme a szerzőnek, hogy egy gyakorlatban nem ad sok szabályt.

Feladványai igen jók. Szerzőnek kiváló érdeméül szolgál, hogy minden gyakorlatot annyira feldolgozzat a sokoldalulag felállított feladványaival, hogy kívánni valót egyáltalán nem hagy maga után egyik sem. És ez csakis így van jól, mert ha csak szabályt adunk a gyermekeknek, s nem adunk elég feladványt, hogy ő maga okoskodjék, midőn azt kidolgozza s így mintegy maga magának készítse meg a szabályt: munkánk falra hányt borsó.

Nyomatatása igen jó, mennyiben jól olvasható betűkkel, jó papírra van nyomva. Kívánatos lenne, ha a „Fáy meséi“ is oly betűkkel szedtetnének, mint a könyv többi része.

Ezekben adva ezen füzetek ismertetését, véleményem róla ez: Ennyi érdemet magában foglaló tankönyv, melynek anyaga, felosztása, gyakorlatai, szabályai, feladványai csaknem kifogástalanok, úgy hiszem, nem szorul az én dicséretre. Dicsérvén a könyv maga magát, mint teljesen sikerült tankönyvet ajánlhatom népiskolai használatra.

Elek Gyula.

Világtörténelem, a polgári és felsőbb leányiskolák. második osztálya számára. Írta Kozma Gyula, főv. polg. leányisk. igazgató. Első kötet. Ó-kor. A középkori intézmények alakulása Szinnyomatu térképekkel és egyéb illusztrációkkal. Budapest. Méhner Vilmos kiadása. 1888. Ára 1 ftt.

V E G Y E S E K

— Lapunk ezen száma, tanítótöteületünk f. hó 29-, 30- és 31-én tartandó évi közgyűlése előtt az utolsó s nekünk a közgyűlés színe előtt a lap anyagi állapotáról számot adni kötelességünk. Ennélfogva tisztelettel kerjük minden előfizetőinket, szíveskedjenek hátralékban levő tartozásaikat haladéktalanul be- küldeni. A „Család és Iskola“ kiadó-hivatala.

— Az új vallás- és közoktatásügyi m. k. mi- niszter, gróf Csáky Álbin, hivatalát szept. 26-án foglalta el. Esküjét, a király ő Felsege előtt szept. 25-én tette le Gö- döllőn. A miniszteriumban szept. 27-én d. e. jelent meg, hol a tisztikar nevében Berzeviczy Albert államtitkár üd- vözölte.

— Kinevezés. Wolanka Emilia, a helyi tanítónőké- pezde egykori növendéke, polgári isk. tanítónőképezdét vég- zett tanítónő, a deési áll. polgári iskolához neveztetett ki r. tanítónőnek.

— Új tanító. A kolozsvári róm. kath. egyházközség, a külmonostortczai „Augusteum“ nevet viselő róm. kath. el. népiskolánál egy segédtanítói állomást szervezett, melyet Ince Károly okl. tanítójelölttel töltött be. Ugyanezen isko- lának mindkét tantermét a kor kívánalmainak megfelelő pa- dokkal rendezte be.

— A kolozsmegyei gör. kath. tanítók, Pap Gábor esperes vezetése alatt, tanító-egyletet alakítottak, melynek alapszabályai, megerősítésre, a vallás- és közokt. m. kir. mi- niszterhez, közelebről felterjesztettek

— Helyettesítés. Bocz Istvánné, gyalui áll. iskolai tanítónő, betegsége okán, gyógykezelése végett egy félelvi szabadságidőt nyert. Ez idő alatt, helyét Medveczky Teréz, a helyi áll. tanítónőképezde mult évben végzett növendéke tölti be, mint helyettesítő.

— A tanév megkezdése. Megyénk állami és községi iskoláiban, a f. tanév, a kir. tanfelügyelőséghez beérkezett jelentések szerint a legnagyobb részben szeptember 10-én (némelyikben még előbb) vette kezdetét. A tanulók létszá- mában majdnem mindeniknél emelkedés van. Ezzel kapoco- latban egy sajnos körülmény is nyilvánul, ugyanis több he- lyen, elegendő tanhelyiség nem léte miatt. tankötelesséket kénytelenek visszaútasítani.

— Pályázati határidő meghosszabbítás. A nyár- szói államilag segélyezett községi iskolánál lemondás folytán megürült tanítói állomás betöltésére hirdetett pályázati ha- táridőt, mivel az iskolaszék a hirdetést későn teljesítette, a közög. bizottság f. hó 25-ig meghosszabbította.

— Fegyelmi vizsgálatok. Kolozsmegye közigazgatási bizottságának f. hó 8-án tartott ülésében tanügyi statisztikai adatok hiányos és pontatlan kiállítása miatt, 66 községi elől- járáság és tanító ellen rendeltetett el fegyelmi vizsgálat. Ez annyival inkább indokolva van, mivel a kir. tanfelügyelő a tanév folyamán a hiányos adatokat két ízben is kijavíttatta és az eredmény még sem volt kielégítő.

— Halálozás. Deák József, kolozsvári polg. isk. ta- nárt és családját érzékeny és fájdalmas csapás érte. Szép re- ményekre jogosító és közszeretben álló fia, Deák Gábor, ügyvédjelölt és jogtudor, f. hó 3-án, hosszas szenvedés után, 28 éves korában meghalt. Fogadj a mélyen sujtott család részünkről is az őszinte részvét kifejezését.

— A marostordamegyei ált. tanítótöteület ez évi közgyűlését épen ma tartja Marosvásárhelyt a megyeház nagy- termében. A gyűlés megnyitása előtt a) d. e. 8—9 óráig gyakorlati tanítást tart Bartha György, közs. el. isk. ig. ta- nító a leány-iskola III. o.-ban a földrajzból; b) ugyanekkor

Komesz György, maroszeutannai gör. kath. tanító a maros- vásárhelyi közs. el. fiu-iskola I. o.-ban a számtanból. 9—10 óráig a tagok a „Székelyföldi iparmuzeum“-ot díjtalanul meg- tekinthetik László Gyula, iparmuzeumi gondnok vezetése mel- lett. 10 órakor a gyűlés megnyitása. Tárgysorozat: 1. El- nőki megnyitó. 2. Elnöki előterjesztések. 3. Titkári jelentés. 4. „Az iskola és egyház viszonya“, felolvasás Tályai György, m.-vécei áll. tanítótól. 5. A „székelyföldi iparmuzeum is- mertetése“ László Gyula muz. gondnoktól. 6. Pénztárnok jelentése. 7. Könyvtárnok jelentése. 8. Bizottságok: a) pénz- tár-vizsgáló, b) könyvtár-vizsgáló, c) a gyakorlati tanítások meghallgatására kiküldött bizottságok jelentése. 9. Indítvá- nyok tárgyalása.

— Köszönet. Molnár Sándor ügyvéd úr, a kolozsvári áll. tanítónőképezde igazgatótanácsosa, szíves volt, mint már több év óta minden évben, úgy az idén is 10 frtot ajándé- kozni a kolozsvári állami tanítóképezde önképzőkörének. Fo- gadja az ifjakat nemes munkára buzdító e hazafias tetteért, a nemes szívi adakozó, az önképzőkör hálás köszönetét. Ko- lozsvárt, 1888. okt. 10-én. Az elnökség.

— Alapítvány. A néhai dr. Emericzy Géza, volt iglói áll. tanítóképezdei igazgató emlékére gyűjtött alapít- ványra eddig 430 frt 60 kr. jött be.

Jótekonyság. Röck Szilárd (1799—1888) buda- pesti polgár, ki f. é. szept. 25-én halt meg, több mint 300;000 frtot hagyott jótekonyságokra. Így gyermekkert létesítésére 4000 frt, a tanítók országos árvaházának 3500 frt, a Randder-gyermekmenedék-helynek 15,000 frt. a bu- dapesti szegény gyermekkert-egyesületnek 2200 frt, a buda- pesti bölcsőde-egyesületnek 450 frt, az országos nőpar-egye- sületnek 2000 frt, a joghallgatókat segítő egyesületnek 500 frt, a csángók betelepítésére 5000 frt. a váci siketnémák intézetének 4550 frt, női kórház alapítására 66,000 frt, a szabadságszoborra 3000 frt, a Rókus-kórházból kikerült láb- badozó betegeknek 3000 frt, a Rókus-kórház szükségleteire 2000 frt, a Mária-féle cselédeket segélyző intézetnek 9700 frt Vannak még hagyatékok, melyek az elhunyt végakarata értelmében csak félév múlva lesznek tudhatók.

— Rajzoktatás vasárnap délután. Az orsz. ipar- egyesület azt a kérést terjesztette a főváros tanácsához, hogy engedje meg, hogy az iparos tanulókat vasárnap délután ta- nítsák rajzolni. Azonban a fővárosi tanács e kérést nem tar- totta teljesíthetőnek.

— Tanítói fizetések Angolországban. A londoni iskola igazgató bizottság évi jelentése szerint 299 főtanító átlagos fizetése egyenként 268 font; 75-nek személyenként 321 font. A nő főtanítóknál 609-en kapnak egyenként 188 fon- tot, 137-en pedig 230 fontot Segédtanítók közül 1438-an egyenként kapnak 115 fontot, 287-en pedig 133 fontot. A nő-segédédek közül 2704-nek van 91 font és 474-nek 107 font fizetése.

— China népoktatásáról. A hong-kongi tanfelügyelő jelentése szerint, tankertületében, az áll. felügyelet alá tartozó iskolák száma a mult évben 94 volt, 5974 tanulóval. 1877- ben 45 iskolában volt 3144 tanuló, és 1867-ben 13 iskolá- nak 700 tanulója volt. Az iskolák ötfélek: 1) chinai isko- lák, melynek tannyelve a chinai, 2) olyanok, melyekben va- lamely európai nyelvet is tanítanak, 3) portugall iskolák, melyeknek tannyelve a portugall, 4) angol-chinai iskolák, 5) angol iskolák, melyeknek tannyelve az angol.

TARTALOM: Közgyűlésünk. Egy tanító. — Az írás techn- kájához. Pentsy József. — A kötelességérzetről. (Vége köv.) Ké- vés Dániel. — Tárca: Az égésről. Dr. Koch Ferencz. — Ért- esítő k. — Irodalom. Könyvismertetés. Elek Gyula. — Ve- gyese k.